

Adam Pązik

dr, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

orcid.org/0000-0002-9297-6996

adam.pazik@uken.krakow.pl

Korzystanie z opracowań utworu, do którego prawa zostały nabyte od syndyka w wyniku postępowania upadłościowego

Wprowadzenie

Nabycie przez osobę trzecią praw autorskich majątkowych w wyniku postępowania upadłościowego wiąże się z wieloma różnymi problemami natury teoretycznej i praktycznej, z których część nie została jeszcze szczegółowo opracowana w literaturze prawniczej. Niniejszy artykuł został poświęcony jednemu z nich i ma stanowić niejako kontynuację i rozwinięcie rozważań zaprezentowanych w innym opracowaniu¹.

Celem artykułu jest analiza zakresu uprawnień nabywcy praw autorskich majątkowych do utworu w wyniku postępowania upadłościowego w odniesieniu do opracowań (utworów zależnych) powstałych na podstawie tych pierwszych dzieł. Znaczenie teoretyczne tego zagadnienia wynika przede wszystkim z tego, że skupiają się w nim różne regulacje prawne: ustawa Prawo upadłościowe²,

¹ Por. A. Pązik, *Dopuszczalność nabycia własności autorskich praw majątkowych nieprzysługujących upadłemu przez osobę trzecią a zasada nemo plus iuris*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2023, nr 3, s. 55 i n.

² Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 794 ze zm.), dalej jako: pr. up.

Kodeks postępowania cywilnego³ (w zakresie egzekucji) oraz ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁴ w zakresie norm regulujących ochronę praw autorskich majątkowych, wykonywania praw do utworów zależnych oraz ochrony praw autorskich osobistych. To zaś powoduje, że omawiane zagadnienie musi zostać poddane analizie na kilku różnych płaszczyznach (przede wszystkim dopuszczalności nabycia prawa zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych w postępowaniu upadłościowym, a także prawa do ochrony integralności utworu).

Znaczenie praktyczne powyższego zagadnienia wynika z tego, że nabycie przez podmiot trzeci praw autorskich majątkowych do utworów od syndyka w wyniku postępowania upadłościowego, a następnie wykonywanie na bazie tych utworów dzieł zależnych i wykorzystywanie ich np. w ramach działalności gospodarczej nabywcy zdarza się w praktyce relatywnie często. Brak jednoznacznych rozwiązań w tym zakresie powoduje znaczny stopień niepewności prawnej i ryzyko odpowiedzialności odszkodowawczej osób korzystających z dzieł zależnych względem twórców utworów pierwotnych lub innych uprawnionych do tych dzieł.

Podstawowe pytanie badawcze niniejszego opracowania zatem brzmi: czy, a jeśli tak, to na jakich zasadach, osoba, która nabyła prawa autorskie majątkowe do utworu od syndyka masy upadłości w wyniku postępowania upadłościowego, może korzystać z opracowań takich utworów i rozporządzać nimi.

Pomocnicze pytania badawcze są następujące: czy osoba nabywająca prawa autorskie majątkowe do konkretnych utworów od syndyka masy upadłości w wyniku postępowania upadłościowego uzyskuje także prawo do wykonywania praw autorskich do utworów zależnych względem tych utworów? w jakim zakresie taka osoba może rozporządzać utworami zależnymi i korzystać z nich? czy w przypadku korzystania przez osobę, która nabyła prawa autorskie do utworu pierwotnego, z opracowania tego utworu wykonanego bez zgody twórcy dochodzi do naruszenia

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 1568 ze zm.), dalej jako: k.p.c.

⁴ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r., poz. 2509 ze zm.), dalej jako: pr. aut.

praw autorskich osobistych twórcy dzieła macierzystego, w szczególności prawa do integralności utworu i prawa do rzetelnego wykorzystywania dzieła?

Nabycie w wyniku postępowania upadłościowego prawa do wykonywania praw autorskich zależnych

Poniższe rozważania opierają się na założeniu, że nabycie praw autorskich majątkowych do utworu zaliczonych do masy upadłości w wyniku postępowania upadłościowego ma charakter nabycia pierwotnego⁵. Następuje ono zatem bez żadnych obciążeń i to niezależnie od tego, czy prawa autorskie majątkowe do utworu faktycznie wchodziły w skład majątku upadłego, jak również od tego, czy nabywca tych praw działał w dobrej wierze. Innymi słowy, nabycie praw autorskich majątkowych możliwe jest także, jeśli prawa autorskie majątkowe do konkretnego utworu w rzeczywistości nie przysługiwały upadłemu, lecz zostały błędnie uznane za składnik masy upadłości przez syndyka. Od tej zasady powinien istnieć wyjątek w przypadku, w którym umowa zawarta między syndykiem masy upadłości a osobą trzecią, wyłonioną jako nabywca praw autorskich majątkowych w toku postępowania upadłościowego (w przetargu, aukcji lub z tzw. wolnej ręki) jest nieważna ze względu na sprzeczność z ustawą (art. 58 § 1 k.c.). Najczęściej taka sytuacja będzie miała miejsce, gdy zawarcie takiej umowy będzie wypełniało znamiona czynu zabronionego (np.: z art. 284 k.k.⁶), w szczególności wówczas, gdy syndyk zbywający prawa autorskie majątkowe do utworu bezpodstawnie zaliczonego w skład masy upadłości działał w zmywie z nabywcą takich praw. Będą to zatem sytuacje wyjątkowe⁷. Powyższa interpretacja znajduje uzasadnienie przede wszystkim w treści art. 879 k.p.c., stosowanego odpowiednio do postępowania

⁵ Tak np.: wyrok SN z dnia 24 maja 2012 r., V CSK 219/11, Lex 1243093; wyrok SA w Krakowie z dnia 24 października 2017 r., I ACz 1623/17, Lex 2453744.

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 17).

⁷ Uzasadnienie zaprezentowanych tu twierdzeń zostało zawarte w publikacji: A. Pązik, *Dopuszczalność...*, *op. cit.*, s. 55 i n.

upadłościowego na mocy art. 313 ust. 1 pr. up. Pierwszy z wymienionych przepisów pozbawia nabywcę określonych rzeczy lub praw w wyniku postępowania egzekucyjnego (upadłościowego) uprawnień z tytułu rękoi. Jego zakres zastosowania rozciąga się zarówno na rękoi, jak i za wady fizyczne, jak i za wady prawne⁸.

Hipotetyczna sytuacja, w której osoba wyłoniona w toku postępowania egzekucyjnego (upadłościowego) nie nabywałaby praw autorskich majątkowych do konkretnego utworu ze względu na to, że prawa te nie wchodziły w skład majątku dłużnika (upadłego), stanowiłaby ewidentny przejaw wady prawnej. Jeśli zatem przyjąć (odmiennie niż zostało to uczynione powyżej), iż osoba wyłoniona przez komornika/syndyka nie uzyskuje praw autorskich majątkowych (albowiem nie wchodziły one w skład majątku dłużnika/masy upadłości), to nie przysługiwałyby jej roszczenia z tytułu rękoi za wady prawne, albowiem zostały one *expressis verbis* wyłączone przez art. 879 k.p.c. (stosowany odpowiednio w postępowaniu upadłościowym na podstawie art. 313 ust. 1 pr. up.). Osoba taka zatem byłaby niejako „podwójnie pokrzywdzona”, albowiem nie nabywała by praw autorskich, mimo spełniania wymogów przewidzianych przez Kodeks postępowania cywilnego lub Prawo upadłościowe, a jednocześnie nie przysługiwałyby jej roszczenia z tytułu rękoi za wady prawne⁹. Wyłączenie odpowiedzialności z tytułu rękoi potwierdza zatem wolę ustawodawcy, aby ukształtować nabycie w wyniku postępowania egzekucyjnego (a także upadłościowego) jako – co do zasady – niezależnego od tego, czy dłużnikowi (upadłemu) przysługiwało prawo zbywane przez komornika (syndyka).

W kontekście dalszych rozważań kluczowa jest odpowiedź na pytanie, jaki jest zakres praw autorskich majątkowych uzyskiwanych

⁸ Tak m.in.: K. Flaga-Gieruszyńska, *Art. 879¹–879¹¹*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, *eadem*, wyd. 12, Warszawa 2024, nb 3; teza w komentarzu do art. 879, z zastrzeżeniem, że odpowiedzialność za wady prawne nie ma tu praktycznego znaczenia ze względu na pierwotny charakter nabycia. Zob. także: S. Cieślak, *Art. 879¹–879¹¹*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz do art. 730–1217*, red. *idem*, J. Janowski, wyd. 4, Warszawa 2024, nb 1.

⁹ Odrębnie należałoby się zastanowić nad odpowiedzialnością odszkodowawczą syndyka lub komornika na podstawie innych przepisów za niezachowanie należytej staranności przy weryfikacji składu masy upadłości.

przez osobę wyłonioną w wyniku postępowania upadłościowego. Jednym z podstawowych założeń prawa autorskiego jest to, że umowa przenosząca prawa autorskie majątkowe lub umowa licencji rozciąga się tylko na te pola eksploatacji, które zostały w niej wyraźnie wymienione (jest to tzw. zasada specyfikacji wynikająca z art. 41 ust. 2 pr. aut.). Reguła ta jest interpretowana w ten sposób, że postanowienia umowne przewidujące, iż zbywca przenosi na nabywcę po prostu prawa autorskie albo prawa autorskie na wszystkich polach eksploatacji (bez ich wyliczenia) są – według jednego z poglądów – bezskuteczne (w tym sensie, że umowa nie przenosi praw w tym zakresie, w jakim konkretne pola nie zostały wyraźnie wskazane w umowie)¹⁰, albo – według innego stanowiska – podlegają interpretacji przez pryzmat kryteriów wyrażonych w art. 65 k.c. w celu ustalenia, jakie pola eksploatacji strony chciały uczynić przedmiotem takiego kontraktu¹¹.

Artykuł 41 ust. 2 pr. aut. znajduje jednak zastosowanie (co wynika z jego brzmienia) wyłącznie do przeniesienia praw na podstawie czynności prawnej (konkretnie umowy). Tymczasem, jak była o tym mowa wyżej, mimo że syndyk zawiera z nabywcą wyłonionym w toku postępowania upadłościowego umowę sprzedaży praw autorskich, to nabycie tych praw ma charakter pierwotny. Przesądza o tym (w zgodnym ujęciu doktryny prawniczej oraz judykatury) treść art. 879 k.p.c., który znajduje zastosowanie do nabycia rzeczy oraz praw w toku postępowania upadłościowego na podstawie art. 313 ust. 1 zd. 1 pr. up. Do nabycia pierwotnego nie mogą zaś znajdować zastosowania przepisy, które regulują obrót prawami autorskimi na podstawie czynności prawnych (w tym art. 41 ust. 2 pr. aut.).

Z powyższych rozważań na temat zakresu zastosowania art. 41 ust. 2 pr. aut. nie należy jednak wyprowadzać wniosku, iż syndyk jest uprawniony do zbycia w toku postępowania upadłościowego całości praw autorskich majątkowych do danego utworu bez wyszczególnienia konkretnych pól eksploatacji.

¹⁰ Por. np. J. Barta, R. Markiewicz, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. *eidem*, Warszawa 2011, nt 7 i 13 w komentarzu do art. 41 pr. aut.

¹¹ Por. wyrok SN z dnia 14 września 2005 r., III CK 124/05, Lex 164184.

Po pierwsze, syndyk przed zbyciem jakichkolwiek składników majątku upadłego powinien sporządzić spis inwentarza masy upadłości. W przypadku praw autorskich majątkowych syndyk, sporządzając powyższy spis, nie powinien ograniczać się do stwierdzenia, że prawa autorskie majątkowe do określonego utworu wchodzi w skład masy upadłości, lecz powinien także ustalić, jaki jest zakres tych praw, czyli jakie konkretnie pola eksploatacji zostały nabyte przez upadłego (i będą podlegać zbyciu na rzecz osoby, która zostanie wyłoniona w toku postępowania upadłościowego). Obowiązek ten wynika z art. 179 pr. up., który nakłada na syndyka obowiązek zachowania należytej staranności (rozszybuje się on niewątpliwie także na etap sporządzania spisu inwentarza), a nie sposób uznać, aby spis pomijający precyzyjny zakres uprawnień wynikających z konkretnego składnika majątku został sporządzony w sposób wystarczająco staranny. Ponadto stosownie do art. 69 pr. up. (w szczególności ust. 1a tego przepisu) syndyk, sporządzając spis inwentarza, powinien wziąć pod uwagę m.in. treść bezspornych dokumentów. Dokumentem takim będzie w wielu przypadkach umowa dotycząca konkretnego utworu, zawarta między jego twórcą (lub innym podmiotem uprawnionym z tytułu praw autorskich) a upadłym. Umowa taka powinna zaś (stosownie do art. 41 ust. 2 pr. aut.) określać zakres pól eksploatacji przeniesionych przez twórcę (innego uprawnionego) na upadłego i tym samym wchodzących w skład masy upadłości.

Po drugie, strony umowy sprzedaży praw autorskich majątkowych do konkretnego utworu zawieranej w wyniku postępowania upadłościowego powinny wyraźnie określić w jej treści zakres przenieszonego prawa przez wskazanie pól eksploatacji uzyskiwanych przez nabywcę. Co więcej, katalog pól eksploatacji określony w umowie zawieranej przez syndyka z nabywcą wyłonionym w wyniku postępowania upadłościowego nie może być szerszy od zakresu praw autorskich majątkowych do danego utworu opisanego w spisie inwentarza. W przypadku umów zawieranych przez syndyka z nabywcą wyłonionym przy zastosowaniu norm Prawa upadłościowego wymóg precyzyjnego określenia przedmiotu umowy (tj. wyszczególnienie pól eksploatacji, w których zakresie dochodzi do przejścia praw z upadłego na nabywcę) nie

wynika z art. 41 ust. 2 pr. aut. (albowiem – jak była o tym mowa wyżej – norma ta nie znajduje zastosowania do nabycia pierwotnego praw regulowanego w Prawie upadłościowym w powiązaniu z normami Kodeksu postępowania cywilnego), ale ze specyfiki tej formy nabycia. Zbycie prawa majątkowego upadłego przez syndyka (tak samo jak zbycie składnika majątkowego dłużnika przez komornika sądowego w wyniku egzekucji) jest bowiem instytucją wyjątkową i w pewnym sensie nietypową, albowiem odbywa się w toku szczególnej procedury i bez konieczności uzyskania zgody uprawnionego do danego składnika (tj. upadłego, a w postępowaniu egzekucyjnym – dłużnika). Jak była już o tym mowa, skutki działań syndyka są nietypowe, albowiem nabywca uzyskuje prawa bez żadnych obciążeń, ale też uprawnień, które co do zasady łączą się z nabyciem prawa (tj. roszczeń z tytułu rękojmi). Ta szczególna instytucja powinna być zatem interpretowana w sposób ścisły, czyli tak, aby zapewnić ochronę osób, których interesy lub prawa mogą zostać naruszone w wyniku zbycia takiego składnika majątkowego (tu: faktycznego uprawnionego do utworu). W przypadku dokładnego określenia zakresu praw autorskich, które przechodzą na nabywcę w wyniku postępowania upadłościowego, ewentualne ryzyko naruszenia praw osób trzecich (niebiorących udziału w postępowaniu upadłościowym) wydaje się zminimalizowane. Przede wszystkim w ten sposób unika się sytuacji, w której w skład masy upadłości wchodzi prawa autorskie majątkowe, np. do utworu filmowego w zakresie pola eksploatacji: nadanie telewizyjne, a syndyk dokona przeniesienia praw autorskich majątkowych do tego dzieła „na wszystkich znanych polach eksploatacji”, czyli także np. w sieci internetowej. Konsekwencją powyższego poglądu jest wniosek, że prawa autorskie w zakresie pól eksploatacji niewyszczególnionych w umowie zawartej między syndykiem a osobą trzecią nie wejdą w skład majątku tej osoby, a tym samym pozostaną przy dotychczasowym uprawnionym. Może nim być upadły albo ewentualnie (jeśli prawa autorskie na określonych polach eksploatacji nie wchodziły w skład masy upadłości) będzie to twórca dzieła lub inny uprawniony.

Możliwość rozporządzania przez nabywcę praw autorskich majątkowych od syndyka utworami zależnymi i korzystania z nich

W praktyce obrotu dochodzi do sytuacji, w których uczestnicy tego obrotu nabywają prawa autorskie majątkowe do utworów wchodzących w skład masy upadłości w tym celu, aby taki utwór zmodyfikować (np. poprawić jego parametry, dostosować do potrzeb swojej działalności gospodarczej itd.). Przykładem takiej sytuacji może być przypadek, w którym dany podmiot nabywa w toku postępowania upadłościowego zarówno nieruchomości, jak i prawa autorskie do projektu obiektu budowlanego, a następnie wprowadza w nim zmiany w celu wzniesienia na jego podstawie na tej nieruchomości budynku o innych parametrach niż pierwotnie przewidywane przez upadłego. W takim przypadku powstaje problem dopuszczalności korzystania przez nabywcę z opracowań (utworów zależnych) dzieł, do których prawa majątkowe zostały nabyte w wyniku postępowania upadłościowego.

Stosownie do norm prawa autorskiego wykonanie opracowania utworu nie wymaga twórcy utworu pierwotnego¹², jednak korzystanie z takich dzieł i rozporządzanie nimi wymaga zezwolenia twórcy utworu pierwotnego (por. art. 2 ust. 2 pr. aut.). Prawo do wyrażania zgody na korzystanie i rozporządzanie opracowaniem dzieła, czyli prawo do zezwalania na wykonywanie zależnego prawa autorskiego, co do zasady przysługuje twórcy i to nawet w przypadku przeniesienia przez niego całości praw autorskich majątkowych do utworu (por. art. 46 pr. aut.). Charakter prawny tego uprawnienia jest sporny, zaś poglądy wyrażone w tej kwestii można podzielić na dwie zasadnicze grupy.

- Zgodnie z pierwszą z nich jest to prawo stricte majątkowe¹³. Przemawiać za tym ma, po pierwsze, to, że zezwolenie na wykonanie praw autorskich zależnych stanowi jednocześnie formę

¹² Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 października 2010 r., I ACa 604/10, Lex 1120158.

¹³ Zob. np. D. Flisak, *Art. 2, [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. *idem*, Warszawa 2015, nt 15, a także: wyrok SA w Warszawie z dnia 31 stycznia 1997 r., I ACr 1039/96, cyt. za: A. Korpała, *Prawo autorskie. Orzecznictwo*, red. S. Stanisławska-Kloc, A. Matlak, Warszawa 2010, s. 76.

ingerencji w prawa autorskie majątkowe do dzieła pierwotnego (w zakresie tych elementów twórczych utworu pierwotnego, które zostały następnie przejęte do opracowania)¹⁴. Po drugie, realizację prawa do zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych należy uznać za jedną z postaci rozporządzania, o którym stanowi art. 17 pr. aut.¹⁵

- Zgodnie z drugą z powyższych grup poglądów powyższe prawo ma charakter mieszany: majątkowo-osobisty¹⁶. Na poparcie tego stanowiska powołuje się to, że eksploatacja utworu zależnego stanowi ingerencję w sferę praw osobistych (przede wszystkim prawa do integralności utworu) twórcy utworu pierwotnego. Udzielenie zezwolenia na wykonanie praw zależnych (np. rozporządzenie opracowaniem) eliminuje jednocześnie co do zasady bezprawność naruszenia integralności dzieła i właśnie ten związek między omawianym prawem a uprawnieniami osobistymi twórcy uzasadnia twierdzenie o dwoistej naturze prawa do zezwolenia na wykonywanie praw autorskich zależnych¹⁷ (przy czym zagadnienie praw autorskich osobistych zostanie omówione także w dalszej części niniejszych rozważań). Innym argumentem za tą tezą może być także treść art. 2 ust. 2 pr. aut., który wyraźnie stanowi o twórcy jako osobie uprawnionej do zezwalania na wykonywanie praw zależnych.

Powyższy spór powinien mieć istotne znaczenie dla oceny dopuszczalności przeniesienia przez syndyka w toku postępowania

¹⁴ Tak: A. Karpiński, *Charakter prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich*, Białystok 2020, s. 264–276 [niepubl. rozpr. dokt.], repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/10973/3/A-Karpiński_%20Charakter_prawa_do_udzielania_zezwolenia_na_wykonywanie_zaleznych_praw_autorskich.pdf [dostęp: 9.10.2024].

¹⁵ Por. *ibidem*, s. 286–291.

¹⁶ Por. E. Laskowska-Litak, *Art. 2, [w:] Ustawy autorskie. Komentarze*, t. 1, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Ochrona baz danych. Zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi*, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, nt 31; K. Czyżewski, *Art. 2. Utwór zależny, [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. A. Michalak, Warszawa 2019, nt 10; pogląd ten może znajdować podstawę także w uzasadnieniu uchwały SN z dnia 19 lutego 1968 r., III CZP 40/67, OSNCP 1969, nr 4, poz. 59.

¹⁷ Por. E. Laskowska-Litak, *Art. 2, op. cit.*

upadłościowego prawa do zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych na osobę trzecią (co jest ważne dla dalszej oceny możliwości korzystania i rozporządzania utworami zależnymi względem dzieła pierwotnego, do którego prawa zostały nabyte od syndyka). Jeśli bowiem przyjąć założenie, iż omawiane prawo ma charakter majątkowy, to wówczas jest zbywalne i nie istnieją przeszkody do tego, aby syndyk w toku postępowania upadłościowego przeniósł wymienione prawo na rzecz nabywcy wyłonionego zgodnie z przepisami Prawa upadłościowego. W przypadku uznania, że to uprawnienie obejmuje komponent osobisty, należałoby wykluczyć opisaną możliwość. Prawo do zezwalania na wykonywanie praw zależnych ma bowiem charakter niepodzielny, każdy przypadek jego wykonania wpływa (nierozdzielnie) zarówno na sferę uprawnień majątkowych, jak i osobistych twórcy (który to wpływ część doktryny prawniczej uznaje za wystarczający do przyjęcia majątkowo-osobistego charakteru tego uprawnienia). Zatem hipotetyczne przyjęcie istnienia osobistego elementu w omawianym prawie powinno eliminować możliwość jego przeniesienia na rzecz osoby trzeciej (albowiem prawa autorskie osobiste mają – w zgodnej opinii doktryny prawniczej – charakter niezbywalny). W tym miejscu należy stwierdzić, że stanowisko zwolenników poglądu o mieszanym charakterze omawianego uprawnienia jest niekonsekwentne, albowiem również oni dopuszczają jego zbywanie lub uczynienie go przedmiotem licencji¹⁸.

Należy przyjąć, że prawo do zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych ma charakter wyłącznie majątkowy. Przemawia za tym przede wszystkim treść art. 46 pr. aut. Norma ta przewiduje bowiem wyraźnie, że twórca zachowuje wyłączne prawo zezwalania na wykonywanie zależnego prawa autorskiego, chyba że umowa stanowi inaczej. Z tego zaś słusznie wnioskuje się, że w treści umowy łączącej twórcę z inną osobą możliwe jest udzielenie licencji upoważniającej tę osobę do wykonywania powyższego prawa lub przeniesienie na nią tego prawa. Gdyby zaś przyjąć omówione wyżej założenie, że wskazane prawo jest częściowo osobiste, wówczas art. 46 pr. aut. byłby zbędny, albowiem

¹⁸ Tak: *ibidem*, nt 38; K. Czyżewski, *Art. 2...*, *op. cit.*, nt 11.

z obowiązujących przepisów prawa autorskiego (przede wszystkim z art. 16 pr. aut.) wynika, że prawa osobiste (*lege non distinguente*: także te tylko częściowo osobiste) nie podlegają obrotowi prawnemu. To decyzja ustawodawcy powinna mieć rozstrzygający charakter w zakresie ustalenia majątkowego, osobistego lub mieszanego charakteru danego prawa, a w przypadku omawianego uprawnienia decyzja ta wynika z art. 46 pr. aut. i przesądza o jego majątkowym charakterze¹⁹.

W doktrynie prawniczej sporne jest także zagadnienie, czy prawo do zezwalania na wykonywania praw autorskich zależnych stanowi osobne pole eksploatacji²⁰, czy też jest odrębnym uprawnieniem o charakterze bezwzględnym, którego wykonywanie odbywa się na poszczególnych polach eksploatacji²¹. Należy przychylić się do tego drugiego stanowiska, albowiem odmienna wykładnia prowadziłaby do wniosków niekorzystnych dla twórcy i tym samym zaprzeczałaby ochronnej funkcji prawa autorskiego. Pole eksploatacji rozumiane jako uprawnienie nabywcy do zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych bez żadnych ograniczeń co do sposobów wykorzystywania utworów zależnych dawałoby nabywcy bardzo szerokie możliwości działania. Dlatego też art. 46 pr. aut. należy interpretować w ten sposób, że prawo zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych jest osobnym uprawnieniem (niejako metauprawnieniem, uprawnieniem wyższego rzędu w stosunku do pól eksploatacji), które musi odnosić się do korzystania i rozporządzania dziełami zależnymi w zakresie konkretnych pól eksploatacji (w związku z tym twórca może przenieść prawo do zezwalania na wykonywanie praw zależnych na polu utrwalania lub zwielokrotniania utworu albo jego rozpowszechniania w taki sposób, aby każdy miał do niego dostęp w wybranym miejscu i czasie).

¹⁹ Analogicznie treść art. 23 k.c., który wśród dóbr osobistych wymienia wizerunek, przesądza, że prawo do wizerunku jest (mimo pewnych aspektów mogących przemawiać za częściowo majątkowym charakterem tego uprawnienia) prawem osobistym.

²⁰ Tak: E. Traple, *Art. 46*, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, nt 2, Lex/el.

²¹ Tak: T. Targosz, *Art. 46*, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, op. cit.*, red. D. Flisak, nt 3.

Wymieniony spór doktrynalny nie ma jednak bezpośredniego wpływu na główny problem badawczy niniejszego opracowania, albowiem nie wpływa na dopuszczalność zbycia przez syndyka omawianego prawa na podstawie norm Prawa upadłościowego.

Podsumowując rozważania zawarte w tym i poprzedzającym punkcie, należy stwierdzić, że z majątkowego charakteru prawa zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych wynika, że prawo to może zostać zbyte przez syndyka w toku postępowania upadłościowego. Zbycie tego prawa powinno zostać poprzedzone szczegółową kwerendą dokumentacji upadłego przez syndyka (realizowaną w ramach sporządzania spisu inwentarza) w celu weryfikacji, czy wchodzi ono w skład majątku upadłego (tj. czy upadły był twórcą dzieła bądź nabył do niego prawa autorskie majątkowe oraz prawo do zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych). Ze względu na to, że omawiane uprawnienie ma charakter odrębny od innych praw autorskich i jest tak niezależnie od tego, czy uznamy je za osobne pole eksploatacji, czy prawo bezwzględnie niemające statusu pola eksploatacji, to powinno ono zostać wyraźnie wskazane w umowie zawieranej przez syndyka z nabywcą wyłonionym w wyniku postępowania upadłościowego (w toku licytacji lub tzw. wolnej ręki). W celu ochrony interesów twórcy utworu należy przyjąć, że powyższa umowa powinna określać, jakich pól eksploatacji dotyczy prawo do zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych i że katalog tych pól powinien odpowiadać temu, co przysługiwało upadłemu zgodnie z dokumentacją, którą dysponuje syndyk masy upadłości. Po spełnieniu powyższych wymogów należy przyjąć, że nabywca praw autorskich majątkowych do utworu (w tym prawa zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych) może korzystać z utworów zależnych (i rozporządzać nimi) w zakresie prawa nabytego od syndyka. W przypadku przyjęcia poglądu o majątkowo-osobistym charakterze prawa należałoby zakwestionować dopuszczalność zbywania przez syndyka prawa zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych i wówczas nabywca innych praw autorskich od syndyka musiałby uzyskać zezwolenie na konkretne formy korzystania i/lub rozporządzania dziełem zależnym od twórcy utworu pierwotnego.

Korzystanie i rozporządzanie opracowaniami dzieła, co do którego prawa autorskie zostały nabyte od syndyka, a prawa osobiste

Wykonanie opracowania utworu, a następnie korzystanie z niego, stanowi niejako siłą rzeczy ingerencję w prawa autorskie osobiste przysługujące twórcy dzieła macierzystego, przede wszystkim w prawo do integralności utworu. W literaturze prawniczej przyjmuje się, iż zezwolenie udzielone przez twórcę utworu pierwotnego na korzystanie z utworu zależnego stanowi jednocześnie zgodę na wprowadzanie zmian w utworze pierwotnym, a tym samym wyłącza bezprawność naruszenia prawa do integralności utworu²². Innymi słowy, zezwolenie na wykonywanie praw zależnych niejako „konsumuje” zgodę na dokonanie modyfikacji utworu pierwotnego. O bezprawnej ingerencji w wymienione prawo można mówić jedynie wówczas, gdy twórca utworu zależnego wprowadzi takie modyfikacje w utworze pierwotnym, które wykraczają poza zakres zezwolenia udzielonego przez autora dzieła macierzystego²³.

Powyższy problem w przypadku omawianym w niniejszym opracowaniu jest jednak bardziej skomplikowany niż te sytuacje, które były dotychczas przedmiotem zainteresowania doktryny prawniczej. Przedmiotowe rozważania dotyczą bowiem przypadku, w którym twórca przenosi prawo zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych na upadłego (ewentualnie, w bardziej złożonych stanach faktycznych: poprzednika prawnego upadłego, który zbywa je na rzecz tego ostatniego), a syndyk zbywa następnie to prawo w wyniku postępowania upadłościowego na inną osobę. Jeśli zatem podstawę powyższych poglądów upatrywać w tym, że zezwolenie na wykonywanie praw autorskich zależnych jest

²² Por. J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, wyd. 2, Warszawa 2010, s. 102; T. Targosz, *Prawa zależne*, [w:] *idem*, K. Włodarska-Dziurzyńska, *Umowy przenoszące autorskie prawa majątkowe*, Warszawa 2010, s. 65; D. Flisak, *Art. 2, op. cit.*, nt 15.

²³ Por. J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie, op. cit.*, zob. także stanowisko E. Laskowskiej-Litak (*eadem*, *Art. 2, op. cit.*, nt 42), zdaniem której w przypadku udzielenia zezwolenia twórcy na wykonywanie praw autorskich zależnych podniesienie roszczeń o ochronę praw osobistych dopuszczalne będzie jedynie wyjątkowo w przypadku przekroczenia granic zezwolenia i naruszenia więzi twórcy z utworem.

równoznaczne ze zgodą twórcy na naruszenie prawa do integralności utworu, to niewątpliwie w sytuacji opisanej powyżej zezwolenie na wykonywanie praw autorskich zależnych nie pochodzi od twórcy. Nie budzi także wątpliwości to, że nabycie pierwotne praw autorskich w ramach postępowania upadłościowego może rozciągać się wyłącznie na prawa majątkowe, a nie osobiste, które nie mogą być w ogóle objęte zakresem postępowania upadłościowego ze względu na ich naturę. Nasuwa się zatem pytanie, czy również w takim przypadku, kiedy zezwolenia na wykonywanie praw autorskich zależnych nie udziela twórca, lecz osoba, na którą to prawo zostało przeniesione, zezwolenie jest równoznaczne ze zgodą twórcy na naruszenie praw osobistych. Wątpliwości tych nie usuwa powszechna praktyka zamieszczania w umowach przenoszących prawa autorskie majątkowe postanowień, na mocy których twórca zobowiązuje się do niewykonywania swoich praw osobistych (w tym prawa do ochrony integralności dzieła)²⁴, albowiem zobowiązanie to jest również zaciągane co do zasady względem konkretnego podmiotu (bezpośredniego kontrahenta twórcy, w opisanym wyżej przypadku będzie to upadły) i nie sposób przyjąć, aby tego rodzaju zobowiązanie automatycznie wiązało twórcę w odniesieniu do każdego kolejnego uprawnionego z tytułu praw autorskich majątkowych (w tym prawa do zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych). Opisane wyżej zobowiązanie do zaniechania realizacji praw osobistych ma bowiem charakter obligacyjny (względny) i w związku z tym może wiązać strony konkretnego kontraktu.

Na zarysowany powyżej problem nie sposób udzielić generalnej odpowiedzi, konieczna jest bowiem wykładnia oświadczeń woli złożonych w konkretnym przypadku. Przed wszystkim nie należy przyjmować domniemania faktycznego, że przeniesienie przez twórcę na rzecz upadłego prawa zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych świadczy o istnieniu po stronie autora woli wyrażenia zgody na wprowadzenie zmian w utworze macierzystym przez dowolne podmioty, które stały się następnie dysponentami prawa do zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych.

²⁴ Na znaczenie tego rodzaju postanowień w kontekście prawa do zezwalania na wykonywanie praw zależnych i ich relacji do praw autorskich osobistych wskazuje D. Flisak – *idem*, Art. 2, *op. cit.*, nt 15.

Tego rodzaju domniemanie nie ma żadnej podstawy w przepisach prawa ani w zasadach doświadczenia życiowego. W każdym konkretnym przypadku konieczna jest analiza treści postanowień umownych, na mocy których doszło do przeniesienia prawa do zezwalania na wykonywanie praw zależnych, przede wszystkim pod kątem ustalenia, czy wolą stron były objęte także te sytuacje, w których zmiany w utworze będą wprowadzane przez podmioty trzecie. Należy bowiem wziąć pod uwagę, że zgoda na wprowadzenie zmian w utworze (ingerencję w jego integralność) może być adresowana do konkretnej osoby albo do nieograniczonego kręgu osób²⁵. Dokonując tej analizy, należy także wziąć pod uwagę, że zgoda na naruszenie praw autorskich osobistych, zgodnie z trafnym poglądem doktryny prawniczej, nie może mieć charakteru blankietowego, ale powinna określić zakres dopuszczalnych ingerencji w formę lub treść dzieła²⁶. W związku z tym postanowienie umowne, które przenosi bardzo generalnie ujęte prawo do zezwalania na wykonywanie praw zależnych, bez sprecyzowania, z jakich konkretnie rodzajów opracowań utworu macierzystego może korzystać nabywca tego prawa, trudno będzie uznać za równoznaczne ze skuteczną zgodą na naruszenie prawa do integralności dzieła. Co więcej, konieczna jest także interpretacja postanowień umowy przewidujących zobowiązanie twórcy do niewykonywania praw osobistych, aby na tej podstawie ustalić, czy zamiarem twórcy było niewykonywanie tych praw w ogóle (w odniesieniu do wszystkich), czy tylko względem nabywcy praw majątkowych.

Należy mieć świadomość, że powyższe stanowisko bardzo utrudnia w praktyce położenie osoby, która nabyła prawa majątkowe do utworu od syndyka w wyniku postępowania upadłościowego, i zamierza korzystać z opracowań tego utworu lub rozporządzać nimi. Konsekwencją powyższego stanowiska jest bowiem to, że nabywca, nawet jeśli w sposób bezsporny nabył prawo zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych do konkretnego dzieła, jest zmuszony uzyskać od syndyka dokument umowy prawnoautorskiej zawartej między twórcą utworu a upadłym (ewentualnie twórcą a poprzednikiem prawnym upadłego) i dokonać drobiazgowej

²⁵ Por. M. Wyrwiński, *Art. 16, [w:] Ustawy autorskie, op. cit.*, s. 489–494.

²⁶ *Ibidem*.

analizy takiego kontraktu w celu ustalenia, czy pozwala on mu na wprowadzanie zmian w dziele pierwotnym. Jest to jednak skutek obowiązywania w polskim systemie prawnym, niezależnie od ochrony praw autorskich majątkowych, także norm chroniących interesy osobiste autora.

Jedynie ubocznie należy zwrócić uwagę, że nie wszystkie przypadki wprowadzenia zmian w utworze muszą wiązać się z ingerencją w prawo nienaruszalności jego treści i formy. Za utrwalony należy bowiem uznać pogląd, że do powyższej ingerencji nie prowadzą tego typu zmiany, które nie naruszają więzi twórcy z utworem²⁷ (np. są nieistotne, biorąc pod uwagę generalny odbiór utworu przez osoby trzecie). Również art. 49 ust. 2 pr. aut. dopuszcza wprowadzanie koniecznych zmian w utworze bez zgody jego autora po spełnieniu wymogów określonych w tej normie.

Podsumowanie

Powyższe rozważania pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków odnoszących się do zarysowanej na wstępie głównej i pomocniczych tez badawczych.

Podmiot nabywający prawa autorskie majątkowe do utworu od syndyka w wyniku postępowania upadłościowego może nabyć także prawo zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych, jeśli: po pierwsze, prawo to zostanie wyraźnie objęte zakresem umowy zawieranej przez nabywcę z syndykiem, a po drugie, w umowie tej zostanie wprost określone, na jakich polach eksploatacji nabywca może zezwalać na wykonywanie praw zależnych. Przysługiwanie prawa zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych upadłemu nie jest ani wymogiem ważności powyższej umowy, ani skuteczności nabycia powyższego uprawnienia od syndyka. Wyjątkiem jest tu przypadek, w którym dochodzi do zawarcia przez syndyka umowy dotyczącej powyższego prawa w warunkach realizacji znamion czynu zabronionego (np. z art. 284 k.k.). Powyższe uwagi nie zmieniają faktu, że z art. 179 pr. up. wynika obowiązek

²⁷ Por. wyrok SA w Krakowie z dnia 29 października 1997 r., I ACa 477/97, Lex 533708; wyrok SN z dnia 21 marca 2014 r., IV CSK 407/13, Lex 1480340.

syndyka dochowania należytej staranności w swoich działaniach, w tym w weryfikacji na etapie sporządzania spisu inwentarza, czy w skład majątku upadłego wchodziło prawo zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych do konkretnego dzieła.

W przypadku uzyskania powyższego prawa nabywca może korzystać z opracowań utworu oraz rozporządzać nim, przy czym w realiach konkretnego stanu faktycznego przeszkodę dla tych działań może stanowić prawo do integralności utworu. W zależności od treści umów autorskoprawnych zawartych między twórcą a upadłym (ewentualnie jego poprzednikiem prawnym) możliwe jest jednak przyjęcie, że wolą autora było wyrażenie zgody na wprowadzanie zmian w jego utworze także przez inne podmioty niż jego bezpośredni kontrahent (osoba, na którą przeniósł prawa autorskie majątkowe do swojego dzieła).

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.).

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r., poz. 2509 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 17).

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 794 ze zm.).

Orzeczenia

Sąd Najwyższy

Uchwała SN z dnia 19 lutego 1968 r., III CZP 40/67, OSNCP 1969, nr 4, poz. 59.

Wyrok SN z dnia 14 września 2005 r., III CK 124/05, Lex 164184.

Wyrok SN z dnia 24 maja 2012 r., V CSK 219/11, Lex 1243093.

Wyrok SN z 21 marca 2014, IV CSK 407/13, Lex 1480340.

Sądy apelacyjne

Wyrok SA w Krakowie z 29 października 1997, I ACa 477/97, Lex 533708.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 października 2010 r., I ACa 604/10, Lex 1120158.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 24 października 2017 r., I ACz 1623/17, Lex 2453744.

Literatura

- Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie*, wyd. 2, Warszawa 2010.
- Cieślak S., *Art. 879¹–879¹¹*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz do art. 730–1217*, red. S. Cieślak, J. Jankowski, wyd. 4, Warszawa 2024, s. 773–779.
- Czyżewski K., *Art. 2. Utwór zależny*, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. A. Michalak, Warszawa 2019, s. 31–41.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Art. 879¹–879¹¹*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, *eadem*, wyd. 12, Warszawa 2024.
- Flisak D., *Art. 2*, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. *idem*, Warszawa 2015, s. 75–91.
- Karpiński A., *Charakter prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich*, Białystok 2020, [niepubl. rozpr. dokt.] repositoryum.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/10973/3/A_Karpinski_%20Charakter_prawa_do_udzielania_zezwolenia_na_wykonywanie_zaleznych_praw_autorskich.pdf [dostęp: 9.10.2024].
- Korpała A., *Prawo autorskie. Orzecznictwo*, red. S. Stanisławska-Kloc, A. Matlak, Warszawa 2010.
- Laskowska-Litak E., *Art. 2*, [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. 1, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Ochrona baz danych. Zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi*, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, s. 132–174.
- Pązik A., *Dopuszczalność nabycia własności autorskich praw majątkowych nieprzysługujących upadłemu przez osobę trzecią a zasada nemo plus iuris*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2023, nr 3, s. 55–79.
- Targosz T., *Art. 46*, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015, s. 690–694.
- Targosz T., *Prawa zależne*, [w:] *idem*, K. Włodarska-Dziurzyńska, *Umowy przenoszące autorskie prawa majątkowe*, Warszawa 2010, s. 61–69.
- Traple E., *Art. 46*, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, Lex/el.
- Wyrwiński M., *Art. 16*, *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. 1, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Ochrona baz danych. Zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi*, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, s. 466–517.

Streszczenie

Korzystanie z opracowań utworu, do którego prawa zostały nabyte od syndyka w wyniku postępowania upadłościowego

Przedmiotem niniejszego opracowania jest ocena możliwości korzystania z utworów zależnych (opracowań) wykonanych na bazie dzieł, do których prawa autorskie majątkowe zostały nabyte w wyniku postępowania upadłościowego przez nabywców tych praw. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia wymagało odpowiedzi na pytanie, czy i po spełnieniu jakich wymogów syndyk w wyniku postępowania upadłościowego może przenieść na osobę trzecią prawo zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych. Ponadto niezbędne było określenie, jaki wpływ na korzystanie z opracowań przez nabywcę prawa zezwalania na wykonywanie praw autorskich zależnych mają prawa autorskie osobiste, a przede wszystkim prawo do integralności utworu. Przeprowadzona analiza dostarczyła wniosków mających znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne.

Słowa kluczowe: prawa autorskie majątkowe, nabycie od nieuprawnionego, egzekucja, upadłość, syndyk

Abstract

The use of the development of a work the rights to which have been acquired from a receiver as a result of insolvency proceedings

The subject of this study is the assessment of the possibility for the purchasers of dependent works (developments) made on the basis of works whose economic copyrights have been acquired as a result of bankruptcy proceedings to use these rights. The resolution of this issue required an answer to the question of whether, and upon fulfilment of which requirements, a trustee as a result of bankruptcy proceedings may transfer to a third party the right to authorise the exercise of derivative copyrights. In addition, it was also necessary to determine what effect personal copyrights, above all the right to the integrity of the work, had on the use of the works by the purchaser of the right to authorise the exercise of subsidiary copyrights. The analysis carried out provided conclusions of both theoretical and practical importance.

Key words: property copyright, acquisition from an unauthorised person, enforcement, bankruptcy, trustee